

Andragoški glasnik
Vol. 26(2022), Broj 42, str. 24-43
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 6. veljače 2024.
Prihvaćeno: 7. svibnja 2024.

ANALIZA PROCESA IMPLEMENTIRANJA MIKROKVALIFIKACIJA U OBRAZOVNIM ORGANIZACIJAMA CRNE GORE, SLOVENIJE, SRBIJE, BOSNE I HERCEGOVINE I HRVATSKE

dr. sc. Tihomir Žiljak¹, Danijel Đekić², Goran Švast³ i Dražen Maksimović⁴

¹ tziljak@gmail.com

² Obrtničko učilište Zagreb
ddekic@obrnicko-uciliste.hr

³ Obrtničko učilište Zagreb
gsvast@obrnicko-uciliste.hr

⁴ Obrtničko učilište Zagreb
ravnatelj@obrnicko-uciliste.hr

Sažetak

Članak obuhvaća komparativnu analizu implementacije mikrokvalifikacija u različitim nacionalnim obrazovnim sustavima. Nije važan samo raspored i primjena, već i detalji, fino podešavanje i kalibracija alata. Upravo u prilagodbi alata vide se sličnosti i razlike te se stvaraju preduvjeti za uspješnu primjenu. Polazna točka analize je provedba Preporuka Vijeća (2022) o europskom pristupu mikrokvalifikacija za cjeloživotno učenje i zapošljivost te procjena mogućnosti provedbe elemenata i načela iz priloga ove preporuke. Analiza pokazuje sličnosti i razlike obrazovnih sustava te izazove provedbe zajedničke ideje u različitim nacionalnim kontekstima.

Ključne riječi: mikrokvalifikacije; obrazovanje odraslih; Europska unija; komparativna analiza.

Uvod

Mikrokvalifikacije¹ su postale važan dio europskih obrazovnih politika i politika koje se odnose na tržište rada. Iako su neki oblici mikrokvalifikacije već bile uhodani koncept u Australiji, Novom Zelandu one su se najvećim dijelom odnosile na visoko obrazovanje. U Europi je najbliže takvom konceptu bilo provođenje MOOC-ova (*Massive Open Online Courses*) i obrazovnih bedževa (najčešće digitalnih). Međutim ključan poticaj za intenzivnije uključivanje

¹ U ovoj analizi se engleski termin *micro-credentials* prevodi kao mikrokvalifikacije, u skladu s trenutnom hrvatskom službenom terminologijom.

mikrokvalifikacija u europske nacionalne sustave je Preporuka Vijeća EU iz 2022. godine (Vijeće EU, 2022). Ugradnja mikrokvalifikacija teče različitom brzinom i u različitim oblicima. To je razumljivo, obzirom da EU nema jedinstvenu obrazovnu politiku već se za zajedničke ciljeve donose nacionalna rješenja.

U projektu MC.VET² je provedena komparativna analiza mogućnosti primjene mikrokvalifikacija u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini (Hercegovačko-neretvanskom kantonu), Srbiji i Crnoj Gori u 2023. godini. Fokus analize je bio na sličnostima i razlikama u obrazovnim sustavima ovih država, posebno u dijelu koji se odnosi na obrazovanje odraslih i kontinuirano strukovno obrazovanje. Te sličnosti i razlike se analiziraju u odnosu na mogućnost primjene osnovnih načela i ključnih elemenata mikrokvalifikacija (zakoni, regulatorna tijela, strateške odrednice i sl.). Dakle, radi se o komparativnoj analizi provedbe jednog instrumenta obrazovne politike.

Cilj je detektirati koji elementi su zajednički i kako se oni mogu koristiti u razradama nekih zajedničkih programima za stjecanje skupova ishoda učenja. Nalazi imaju regionalni doseg i odnose se na analizirane obrazovne sustave. Prema tome bi se moglo zaključiti da se radi o nekim oblicima konvergencije obrazovnih ciljeva i fleksibilnog obrazovanja za potrebe tržišta rada u divergentnom obrazovnom okruženju (različiti akteri, zakoni, načini reguliranja obrazovanja i primjene kvalifikacijskih standarda).

Analitički okvir

Komparativna analiza

Ova analiza je komparativni opis implementacije jednog alata obrazovne politike u različitim nacionalnim obrazovnim sustavima. Analizira se primjena mikrokvalifikacija kao specifičnog obrazovnog alata kojeg preporučuje Europska unija (iako se na sličan način primjenjuje u nizu drugih država). Zajednički obrazovni ciljevi predstavljaju važan dio razvojnih planova EU-a: oni će se formulirati i provoditi uz zadržavanje različitih nacionalnih rješenja. Ključno pitanje je kako će ta rješenja funkcionirati unutar obrazovne organizacije.

Kao važna sektorska politika, obrazovna politika često je predmet komparativne analize. Adolino i Blake u svojoj poznatoj studiji o javnim politikama u šest najrazvijenijih industrijskih država (SAD, Japan, Francuska, Njemačka, UK, Italija) i EU analiziraju i obrazovnu politiku. Postavljaju tri pitanja i na temelju tih pitanja pokušavaju uočiti sličnosti i razlike obrazovnih politika. Pitanja su: 1. Tko će se educirati? 2. Što će to obrazovanje uključivati? 3. Tko će kontrolirati obrazovni sustav? (Adolino i Blake, 2011, str. 322).

Usporedba obrazovnog procesa uvijek uključuje kontekst nacionalne i regionalne politike, ekonomski okvir unutar kojeg se provodi i sve institucionalne dimenzije (uključujući slojeve politika, kulture, vrijednosti i vremensku dimenziju). Proces ulaska novih država u EU od posebne je važnosti jer je povezan s njihovim tranzicijskim procesima. Nove države članice

² Projekt se bavio provedbom mikrokvalifikacija u Hrvatskoj i susjednim državama i vodi ga Obrtničko učilište u Zagrebu (2023). U prikupljanju podataka i izradi nacionalnih analiza su sudjelovali: Obrtničko učilište – ustanova za obrazovanje odraslih (Hrvatska), Šolski center Novo mesto (Slovenija), Zavod za školstvo Mostar i Srednja strojarska škola Fausta Vrančića (Hercegovačko-neretvanski kanton, BiH), Centar za stručno obrazovanje i JU Srednja stručna škola Ivan Uskoković (Crna Gora), Srednja stručna škola Kragujevac (Srbija).

doživjele su slične tranzicijske faze, zajedno s važnim međunarodnim utjecajima, no ipak promjene nisu bile identične u svim slučajevima (Mitter, 2003; Birzea, 2008). Utjecaji mogu biti dio procesa uvjetovanosti, a još češće logike prikladnosti (Schimmelfennig, 2009). To znači da države moraju zadovoljiti neke uvjete i kriterije da bi pristupile EU. S druge strane, države često prilagođavaju svoje politike i kad nema strogih uvjeta, ali žele biti što sličnije (prikladno organizirane) državama članicama EU. Silova (2009) tvrdi da je jedina zajednička karakteristika reformi u istočnoj Europi naracija ('buzz words', 'brand naming'), ali da se razumijevanja tog narativa razlikuju. Wodak i Fairclough (1997) zaključuju da se ista naracija može različito razumjeti jer se politike EU mogu staviti u različite kontekste, što bi impliciralo rekontekstualizaciju europskih dokumenata.

Može se zaključiti da se ova analiza temelji na pitanjima o tome koji je društveni i politički izbor u prihvaćanju jednog alata u obrazovnoj politici (mikrokvalifikacije), kome je obrazovanje namijenjeno (i zašto), tko to regulira i kontrolira te koje su mogućnosti da se mikrokvalifikacije na organizacijskoj razini primjene kao *policy* inovacija. Najveći dio se odnosi na institucionalne mogućnosti prihvaćanja novog kvalifikacijskog alata u kontinuirano strukovno obrazovanje. Pri tome ne treba zaboraviti da i u ovom slučaju nije važno samo generalno slaganje i želja za primjenom nego i detalji, fino podešavanje, kalibriranje alata. Hannaway i Woodroffe (2003) upozoravaju da su u obrazovanju često važni detalji. Upravo se u podešavanju alata mogu vidjeti sličnosti i razlike, stvarati pretpostavke za uspješnu primjenu.

Izazovi primjena mikrokvalifikacija

Analiza primjene mikrokvalifikacija uključuje sve ove elemente. Prikazan je put od širenja masovnih otvorenih online tečajeva (*Massive Open Online Courses* – MOOC) i digitalnih bedževa do razvoja i generičke definicije mikrokvalifikacija. Objavljene su analize koje opisuju širi društveni kontekst uvođenja mikrokvalifikacija i razlažu kakve to ima posljedice na obrazovne sustave i tržište rada (Shah, 2018). To su primjeri izrazite prilagodljivosti neizvjesnom tržištu rada, upozoravanje na fragmentiranje profesije ili rizike zapostavljanja temeljnih strukovnih općih vještina.

Za ovaj rad su značajne analize koje se bave komparativnom analizom uvođenja mikrokvalifikacija i kvalifikacijskih okvira u različitim državama. To su analize koje su radili ETF (Europska zaklada za osposobljavanje) i UNESCO te utjecajne analize europskih implementacija koje je radio CEDEFOP (Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja). Razvoj mikrokvalifikacija i njihovo uključivanje u nacionalne kvalifikacijske sustave se razlikuju među različitim državama. Ove razlike potvrđuju već ranije nalaze o izuzetnoj raznolikosti primjene ove ideje na globalnoj razini. ETF u svojem vodiču za izradu mikrokvalifikacija (ETF, 2022) konstatira da ne postoje sveobuhvatne statistike o implementaciji mikrokvalifikacija na globalnoj razini. To je razumljivo obzirom na njihovo brzo širenje u svim različitim oblicima, veličinama, nazivima, predviđenim trajanjima, metodama ocjenjivanja i načinima dostave što otežava priznavanje mikrokvalifikacija za potrebe obrazovanja i osposobljavanja ili zapošljavanja.

Krajem 2023. godine je UNESCO objavio studiju s preporukama za politike uvođenja mikrokvalifikacija (Peter van der Hijden i Michaela Martin, 2023). U toj studiji su autori naveli deset izazova za provođenje kratkih tečajeva, uvođenje mikrokvalifikacija te fleksibilnih puteva učenja. Uz svaki izazov su naveli razloge za zabrinutost, ali i rješenja koja se već nude i koja mogu riješiti te probleme. Ključni izazovi su:

1. Percipirana niska kvaliteta kratkih tečajeva i mikrokvilifikacija;
2. Nedostaju ili su premalo iskorišteni nacionalni i sektorski sustavi osiguranja kvalitete;
3. Postoje nedoumice oko pedagogija kratkih tečajeva koji vode do mikrokvilifikacija;
4. Nedostaju ili su premalo iskorišteni nacionalni i sektorski kvalifikacijski okviri;
5. Neizvjesnost o određivanju kojoj razini pripadaju kratki tečajevi i mikrokvilifikacije;
6. Neizvjesnost oko trajanja i vrijednosti kreditnog boda kratkih tečajeva;
7. Neizvjesnost oko odluke o napredovanju (npr. priznavanje i dodjela uvjerenja, diplome);
8. Neizvjesnost u vezi nekoherentne kombinacije tečajeva;
9. Neizvjesnost oko vrednovanja i certificiranja kratkih tečajeva;
10. Neizvjesnost oko vrijednosti mikrokvilifikacija na tržištu rada.

Varadarajan, Koh i Daniel (2023) su analizirali mogućnosti i izazove mikrokvilifikacija u odnosu na različite aktere. Jedan od aktera koji potiču primjenu mikrokvilifikacija su polaznici koji žele kratke, praktične i suvremene tečajeve za svoj odabrani put karijere i za prikladno obrazovanje. Institucije su zainteresirane za akreditaciju za izgradnju povjerenja u kvalitetu njihovih programa. Poslodavci žele jasne informacije o kompetencijama stečenim kroz mikrokvilifikacije. Tijela državne uprave očekuju veću zapošljivost diplomiranih studenata ili polaznika uz niže školarine. Dakle isti je krajnji cilj, ali motivi niti razumijevanja nisu potpuno identični.

Određene izazove u provedbi mikrokvilifikacija navode Wheelahan i Moodie (2022). Oni konstatiraju da mikrokvilifikacije pridonose određenom obliku discipliniranja obrazovanja na dva načina: prvo izgradnjom čvršćih veza između obrazovanja i zahtjeva na radnom mjestu (umjesto cijelih zanimanja), te osiguravanjem da obrazovne institucije što bolje odgovore na zahtjeve poslodavaca na konkurentnom tržištu koje je prepuno različitih pružatelja usluga. Oni zaključuju da bi umjesto mikrokvilifikacija, progresivna, demokratska društva trebala nastojati osigurati da svi članovi društva imaju pristup smisljenoj kvalifikaciji koja ima vrijednost na tržištu rada i u društvu šire, te služiti kao most prema daljnjem obrazovanju.

Brown i Mhichil (2022) smještaju uvođenje mikrokvilifikacija u širi kontekst kredencijalizma i ponovno postavljaju ključna analitička pitanja slična onim pitanjima za svaku komparativnu obrazovnu analizu: Tko priča priču o mikrokvilifikacijama? Što govore i zašto? Tko može najviše dobiti? Čiji glas trenutno nedostaje? Što bi moglo poći po zlu?

Analiza uvođenja mikrokvilifikacija u europske obrazovne sustave

Primjena mikrokvilifikacija razlikuje se globalno i u EU državama. U nekim državama su u početnoj fazi, u nekim se razrađuju strukturni alati za ugradnju mikrokvilifikacija, a u trećoj skupini država su ugrađene u obrazovne reforme i nacionalne strategije, a u nekim državama je sustav i zakonski izgrađen. Osim faza ugradnje važna su i specifična mjesta, akteri i zakonska rješenja kojima se to provodi.

Istraživanje iz 2023. koje je o implementaciji mikrokvilifikacija proveo CEDEFOP ukazuje na prednosti i izazove primjene mikrokvilifikacija (CEDEFOP, 2023). Ono ukazuje na dva skupa napetosti svojstvenih kvalifikacijama. Prva je napetost između fleksibilnosti i stabilnosti. Druga je dvojba trebaju li se poticati ponudom ili potražnjom kvalifikacija. Konstatira se da su mikrokvilifikacije fleksibilan odgovor na obrazovne potrebu koje proizlaze iz zahtjeva tržišta rada. Međutim, može im nedostajati isto povjerenje i priznanje koje uživaju cjelovite

kvalifikacije. Zato je važno pitanje: kako ih smjestiti unutar kvalifikacijskih sustava da mogu jamčiti svoju vrijednost i biti prihvaćeni bez potkopavanja vlastite fleksibilnosti te stabilnost i pouzdanost utvrđenih kvalifikacija (CEDEFOP, 2023, str 16).

CEDEFOP je u svojoj studiji iz 2023. godine podijelio države prema razini inicijative u tri skupine:

1. Inicijative politika na razini države ili sustava za uspostavljanje zajednički dogovorene definicije mikrokvilifikacija, standardnih elemenata za opisivanje mikrokvilifikacija i načela za dizajniranje, izdavanje i prepoznavanje mikrokvilifikacija;
2. Politička inicijativa na razini države ili sustava za integraciju mikrokvilifikacija u nacionalni kvalifikacijski okvir i konzultacije na razini dionika o razvoju okvira tamo gdje ih nema;
3. Inicijativa politike na razini zemlje ili sustava za omogućavanje priznavanja prethodnog učenja, uključujući omogućavanje pojedincima prava da zatraže potvrdu i/ili kreditnu ocjenu prethodno stečenog formalnog, neformalnog ili informalnog učenja za potrebe priznavanja za pristup zapošljavanju ili obrazovanju i osposobljavanju. (CEDEFOP, 2023, str. 42)

U većini zemalja, rasprave o mikrokvilifikacijama su u početnoj fazi, s fokusom na bolje definiranje i standardiziranje njihove uloge unutar nacionalnih kvalifikacijskih sustava. U slučajevima gdje su rasprave napredovale analiziraju se mogućnosti u širenju mogućnosti za nove puteve stjecanja znanja. U nekoliko zemalja se mikrokvilifikacije ili ekvivalenti izričito spominju u pravnim dokumentima.

CEDEFOP-ovo istraživanje zaključuje da se pojam mikrokvilifikacija rijetko izričito uključuje u strateške, pravne ili službene dokumente. Trenutno su ključne teme:

- (a) definiranje mikrokvilifikacija (iako postoji definicija na razini EU-a, zemlje samostalno donose odluke o tome koje elemente trebaju sadržavati njihove mikrokvilifikacije);
- (b) odlučivanje gdje bi mikrokvilifikacije mogle biti najkorisnije unutar nacionalnog kvalifikacijskog sustava;
- (c) određivanje potrebnih uvjeta za uključivanje mikrokvilifikacija u nacionalni kvalifikacijski sustav;
- (d) pregled zakona i propisa koji se odnose na obrazovanje i osposobljavanje;
- (e) uspostavljanje veze između mikrokvilifikacija i postojećih ponuda. (CEDEFOP, 2023)

Sva ova pitanja i spomenuti izazovi su ključni i za ovu analizu.

Regionalna dimenzija analize

U svim navedenim analizama navode se sličnosti, razlike i teškoće usporedbe. Uz globalne razlike (Australija i EU, EU i ostale europske države) postoje i regionalne razlike. U analizi nordijskog sustava strukovnog obrazovanja skupina istraživača konstatira kako unutar poznatog regionalnog sustav postoje nacionalne razlike (Jørgensen, Olsen & Persson Thunqvist, 2018). Pokazali su načine kako se sustavi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

razvijaju u susjednim državama dok se suočavaju sa zajedničkim izazovima, ali ne daju uvijek identične odgovore. Pažnja je pritom usmjerena na kapacitete sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja za upravljanje unutarnjim i vanjskim promjenama te o interesima i strategijama glavnih dionika u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. Argument za shvaćanje strukovnog obrazovanja i osposobljavanja kao uspješnog određenog modela je institucionalne komplementarnosti. Pretpostavlja se da su zemlje uspješnije u promjenama ako se njihove institucije međusobno uklapaju tako da funkcioniranje jedne institucije poboljšava rad drugih institucija.

Slično u ovom projektu postoje regionalne sličnosti obrazovnih sustava koji su se nakon 1990. godine počeli postepeno razvijati u odvojenim obrazovnim sustavima. Poteškoću u komparativnoj analizi mogu stvoriti upravo sličnosti i razlike koje su nastale vremenom izgradnje nacionalnih sustava. Obrazovni sustavi su slični jer se nastavljaju na obrazovna iskustva obrazovnih politika iz bivše zajedničke države te koriste iskustva i preporuke EU. Međutim, oni se razvijaju u različitim smjerovima, nemaju isti institucionalni niti normativni okvir, razlikuju se okolnosti u kojima se definira obrazovna politika, a razlikuju se i sami akteri koji donose ključne odluke te provoditeljske organizacije. Jedina partnerska država u projektu u kojoj su trenutno mikrokvalifikacije (*micro-credentials*) zakonski regulirane je Hrvatska. U ostalim partnerskim državama provode se kao srodne inicijative koje se naslanjaju na postojeće nacionalne zakonske mogućnosti.

U projektu sudjeluju dvije države koje su članice EU (Hrvatska i Slovenija), tri države kandidatkinje (Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina). Određeni izazov, zbog složenog sustava administrativnog upravljanja u Bosni i Hercegovini, je i analiza obrazovnog sustava u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Svaka od dvanaest administrativnih jedinica BiH (Republika Srpska, 10 kantona Federacije BiH i Brčko Distrikta) imaju punu nadležnost u području obrazovanja pa samim tim i u oblasti obrazovanja odraslih (DVV BiH, 2018). U svih deset kantona/županija Federacije BiH uspostavljena su kantonalna/županijska ministarstva obrazovanja koja su nadležna za utvrđivanje obrazovnih politika, uključujući donošenje propisa o obrazovanju, dok je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke (na razini Federacije BiH) nadležno za administrativne, stručne i druge poslove koji se odnose na koordiniranje, planiranje i aktivnosti u oblasti obrazovanja. Osnova za harmoniziranje sustava obrazovanja odraslih u BiH je Odluka o usvajanju principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini iz 2014. godine.

Polazište analize: primjena Preporuka Vijeća EU iz 2022.

U Preporukama Vijeća od 16. lipnja 2022. o europskom pristupu mikrokvalifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost (2022/C 243/02) mikrokvalifikacije su definirane na sljedeći način:

„Mikrokvalifikacija znači zapis o ishodu učenja koji je polaznik stekao na temelju malog opsega učenja. Ti se ishodi učenja vrednuju prema transparentnim i jasno definiranim kriterijima. Iskustva učenja kojima se stječu mikrokvalifikacije osmišljena su tako da polazniku pruže određena znanja, vještine i kompetencije koji odgovaraju društvenim, osobnim i kulturnim potrebama ili potrebama tržišta rada. Mikrokvalifikacije su u vlasništvu polaznika, mogu se razmjenjivati i prenosive su. Mogu biti samostalne ili se mogu kombinirati u svjedodžbe više razine. Temelje se na osiguravanju kvalitete u skladu s dogovorenim standardima u relevantnom sektoru ili području aktivnosti;“(str. 9).

Ove Preporuke naglašavaju da mikrokvalifikacije mogu dopuniti postojeće kvalifikacije, pri čemu one pružaju dodanu vrijednost, ali ne ugrožavaju temeljno načelo programa u okviru inicijalnog obrazovanja i osposobljavanja koji završavaju stjecanjem cjelovite kvalifikacije. Mikrokvalifikacije bi mogli osmisliti i izdavati različiti pružatelji usluga u različitim okružjima za učenje (formalnom, neformalnom i informalnom okružju za učenje).

Prema Preporukama Vijeća iz 2022., sljedeći elementi su obavezni u primjeni mikrokvalifikacija: identifikacija polaznika; naziv mikrokvalifikacije; zemlja/regija izdavatelja; tijelo/tijela koji su dodijelili mikrokvalifikaciju; datum izdavanja; ishodi učenja; nominalno radno opterećenje potrebno za ostvarivanje ishoda učenja (u okviru Europskog sustava prijenosa i prikupljanja bodova – ECTS, kadgod je to moguće); razina (prema potrebi i ciklus) iskustva učenja kojima se stječu mikrokvalifikacije (Europski kvalifikacijski okvir, Kvalifikacijski okvir u Europskom prostoru visokog obrazovanja), ako je primjenjivo; vrsta vrednovanja; oblik sudjelovanja u aktivnosti učenja; vrsta osiguravanja kvalitete koja se upotrebljava za podupiranje mikrokvalifikacije. Ugradnja mikrokvalifikacija se temelji na 10 načela koja bi državama članicama, javnim tijelima i pružateljima usluga trebala pružiti smjernice za oblikovanje i izdavanje mikrokvalifikacija i sustava za mikrokvalifikacije: kvaliteta, transparentnost, relevantnost, važeće vrednovanje, načini učenja, priznavanje, prenosivost, usmjerenost na polaznika, autentičnost, informacije i smjernice.

Uz ove preporuke uzeti su u obzir i ostali ključni dokumenti EU koji se odnose na obrazovanje odraslih i kontinuirano strukovno obrazovanje. Mikrokvalifikacije se spominju i u Akcijskom planu za provedbu europskog stupa socijalnih prava (Europska komisija, 2021) i Komunikaciji Komisije o uspostavi europskog prostora obrazovanja do 2025. (Europska komisija, 2020).

Model za izradu analize, dimenzije i metodološki okvir analize

Za analizu implementacije mikrokvalifikacija u nacionalne obrazovne sustave korišteni su osnovni elementi CEDEFOP-ove analize iz 2023. godine. Osnovni razlog za korištenje ovog pristupa je mogućnost usporedbe rezultata komparativne analize ovog regionalnog istraživanja s nalazima u ostalom dijelu Europe. Osim toga ovaj pristup uključuje osnovne elemente mikrokvalifikacija, jasnu komparativnu dimenziju i razrađen metodološki pristup. Uključene su ključne dimenzije koje upućuju na provedbu mikrokvalifikacija kao obrazovnog alata, ali i ključne aktere koji u tome sudjeluju i koji bi od toga trebali imati koristi. Dakle, strukturni elementi nisu dovoljni već je svakako potrebno uključiti aktere te širi obrazovni kontekst (prije svega provedbu nacionalnih kvalifikacijskih okvira), ali i širi društveni i gospodarski kontekst.

Analiza provedbe i primjene koncepta mikrokvalifikacija u ovom projektu polazi od osnovne ideje da se radi o zajedničkim ciljevima koji se provode u različitim nacionalnim, institucionalnim, političkim, socijalnim i gospodarskim okolnostima. Definiranje mikrokvalifikacija ili ekvivalenta (institucionalnog odgovora koji sadržava osnovne elemente i načela mikrokvalifikacija, iako nema taj naziv) polazi od činjenice da se pokušava naći optimalan način primjene ove europske inicijative, nastoje se primijeniti osnovni elementi mikrokvalifikacija unutar zakonskog, društvenog i institucionalnog okvira svake države. Provoditeljske organizacije, korisnici te nacionalni donositelji odluka pri tome traže one elemente koji bi mogli pomoći rješavanju nekih nacionalnih obrazovnih i ekonomskih izazova. Dakle u ovom procesu je rješenje (mikrokvalifikacija) u potrazi za problemima koje bi trebalo riješiti. S druge strane, nacionalne inicijative, a posebno provoditelji traže optimalne

instrumente za osiguravanje fleksibilnosti, pouzdanosti, kvalitete održive obrazovne ponude. To je mjesto u kojem se susreće inicijativa koja se s vrha spušta prema provoditeljima i inicijative provoditelja koje idu od najniže razine prema donositeljima odluka.

U takvim okolnostima metoda kojom se trebaju definirati mikrokvalifikacije i ekvivalenti polazi od dva polazišta: od europskih kriterija za razvoj mikrokvalifikacija i od nacionalnih analiza mogućnosti implementiranja ove inicijative. Na temelju ovakvog pristupa je moguće napraviti okvir unutar kojeg imamo usuglašeno razumijevanje što su mikrokvalifikacije ili ekvivalenti u pojedinoj državi. Neki od predloženih elemenata već postoje u pojedinim državama, neki su tek u prijedlozima, a neki odudaraju od važećih nacionalnih obrazovnih sustava. Ova analiza treba dati odgovore na te sličnosti i razlike. U ovakvim okolnostima nije moguće doslovno u nacionalne sustave prepisati, mehanički kopirati sve elemente i definicije europskih preporuka za korištenje mikrokvalifikacija. Europske preporuke koristit će se kao ponuđeno rješenje za neke zajedničke izazove obrazovnih politika, kao referentni okvir za razumijevanje smisla i mogućih koristi ovog instrumenta te kao ideja koja će se, a neće se, doslovno preslikati u nacionalne sustave.

Ključni element komparativne analize je mapiranje ključnih elemenata za ugradnju mikrokvalifikacija u nacionalne obrazovne sustave. Mapiranje uključuje pregled sadržaja zakona, strategija, prethodnih stručnih rasprava te deskriptivnu analizu mogućnosti implementacije u različitim nacionalnim sustavima. Na temelju toga je izrađena komparativna analiza osnovnih elemenata implementacije te osnovne preporuke.

Komparativna analiza polazi od zajedničkih kriterija na temelju kojih su rađene nacionalne analize koje je napravila svaka od partnerskih organizacija. Svaka od partnerskih organizacija napravila je opširnu analizu nacionalnih institucionalnih okvira za implementaciju mikrokvalifikacija. O istim temama su raspravljale i nacionalne fokus grupe (odabrani stručnjaci i zainteresirani akteri raspravljali su uz facilitiranje projektnih partnera). Napravljene nacionalne analize su također diskutirane te međusobno pojašnjavane. Provedeno je 15 nacionalnih rasprava o mikrokvalifikacijama. Sudjelovalo je 120 sudionika: ravnatelji, nastavnici, predstavnici ministarstava obrazovanja, zavoda za zapošljavanje, agencija za kvalifikacije, agencija za strukovno obrazovanje, visokih obrazovnih institucija, predstavnika poslodavaca.

Uz ove nacionalne analize, rasprave na nacionalnim razinama i na partnerskim sastancima sudionika iz različitih država, korišteni su podaci iz sekundarne literature o izazovima i provedbi mikrokvalifikacija, analize koje su radile međunarodne organizacije te analiza nacionalnog zakonodavstva analiziranih država.

Analiza mogućnosti provedbe koncepta mikrokvalifikacija u Crnoj Gori, Sloveniji, Srbiji, Bosni i Hercegovini (Hercegovačko- neretvanskom kantonu) i Hrvatskoj

Elementi komparativne analize

Ključni dio komparativne analize uključuje 14 elemenata važnih za provedbu koncepta mikrokvalifikacija. Ti elementi su odabrani na temelju osnovnih načela i obaveznih elemenata iz Preporuka EU-a, uputa ETF-a te osnovnih nalaza iz objavljenih istraživačkih radova. Pri tome su uzeti u obzir specifični elementi: vrijeme kad je rađena analiza, različiti nacionalni konteksti

i institucionalna ograničenja. Prikupljeni su odgovori koji prikazuju kako je koji od elemenata proveden u svakoj od analiziranih država. Analitički okvir je određen sa 14 pitanja:

1. Kako se definiraju ili opisuju mikro kvalifikacije ili ekvivalenti?
2. Koje su mogućnosti ugradnje mikro kvalifikacija (*prozor prilike*)?
3. Kako se formaliziraju obrazovni ishodi? Što uključuje formalno, a što i neformalno obrazovanje?
4. Tko može sudjelovati u obrazovanju i osposobljavanju odraslih? Koji su kriteriji za upis na programe obrazovanja odraslih?
5. Tko određuje ishode učenja i na temelju čega?
6. Kako se određuje nominalno radno opterećenje (broj sati, ECVET)?
7. Kakva je veza obrazovnih programa s NQF, sa standardima zanimanja?
8. Je li moguće provesti priznavanje prethodno stečenog znanja?
9. Koji su mogući načini sudjelovanja polaznika (direktno, *online*, hibridno)?
10. Jesu li uključeni modularnost, mogućnost kombiniranja i akumuliranja dijelova kvalifikacije?
11. Koji su načini osiguravanja kvalitete?
12. Koji je institucionalni okvir (zakonski okvir i regulatorna tijela) koji bi omogućio provedbu mikro kvalifikacija ili ekvivalenata?
13. Koji su prioriteti nacionalnih obrazovnih politika?
14. Koji su ključni akteri za provedbu mikro kvalifikacija ili ekvivalenata?

Pregledi elemenata po državama rađeni su na temelju izvješća nacionalnih timova i nekoliko iteracija preciziranja elemenata, korištenja nacionalnih zakona i strateških dokumenata te komparativnih analiza međunarodnih organizacija (CEDEFOP, ETF, UNESCO).

1. Od svih analiziranih država jedino su u Hrvatskoj formalno definirane mikro kvalifikacije i ušle su u zakonske i strateške dokumente. U Sloveniji je intenzivna rasprava koja se kreće od naziva (*mikrodokazniki*) do formaliziranja procesa, veze s kvalifikacijskim sustavom. U svakom slučaju intenzivna rasprava u stručnim tijelima i tijelima koja donose odluku. U ostalim analiziranim državama su tek početne rasprave u stručnim tijelima (Srbija) ili u projektnim aktivnostima (Crna Gora), ali bez službenog definiranja mikro kvalifikacija.

2. U svakoj od analiziranih država su prepoznate neke mogućnosti primjene ideje mikro kvalifikacija. One se značajno razlikuju od države do države jer se radi o različitim obrazovnim sustavima. Svi partneri prepoznaju mogućnosti primjene u priznavanju skupova ishoda učenja, korištenju obrazovnih modula u programima, priznavanju dijelova kvalifikacija. Uporište za to pronalaze u zakonskim određenjima, strateškim dokumentima ili metodološkim uputama za provođenje programa. To ne znači da bi se automatski koristio naziv *micro-credentials* niti svi elementi iz Preporuke Vijeća EU iz 2022. godine. Više se fokusiraju na

osnovu ideju, dio ključnih načela i mogućnosti nacionalnih obrazovnih sustava da ugrade ovu obrazovnu inovaciju. U nacionalnim analizama su u središtu bile sadašnje mogućnosti jer i sami projektni ciljevi pretpostavljaju da će se neki skupovi ishoda učenja raditi i primjenjivati tijekom projekta. I u takvim okolnostima svi su partneri pronašli mogućnost primjene. U popratnim opisima naglasili su dinamičnost provedbe koncepta mikrokvalifikacija, što znači da se svaki mjesec otvaraju neke nove mogućnosti, tijekom izrade analize mijenjali su se zakoni (primjer Srbije) ili same projektne rasprave iniciraju nova rješenja.

3. Između država postoji značajna razlika u tome što se smatra formalnim, a što neformalnim obrazovanjem. Dok je kod svih formalno obrazovanje vezano za stjecanje punih kvalifikacija kod nekih (primjerice Hrvatska) obuhvaća i stjecanje djelomičnih kvalifikacija. Neformalni programi mogu biti programi obrazovanja odraslih, programi osposobljavanja, prekvalifikacije i sl. (Crna Gora). Zbog toga su i velike razlike u tome na što su usmjereni programi neformalnog obrazovanja (je li naglasak na temeljnim vještinama, osobnom razvoju, stjecanju strukovnih kompetencija) i postoji li veza s nacionalnim kvalifikacijskim okvirom (kao u Hrvatskoj kod neformalnog obrazovanja za potrebe tržišta rada). Razlike su i u tome kakav je odnos verificiranja programa i akreditiranja ustanove. Mora li ustanova biti akreditirana ili ona to stječe prihvaćanjem njezinog prijedloga programa? Sve ove razlike nisu presudne za primjenu mikrokvalifikacija, ali utječu na razumijevanje sličnosti i razlika obrazovnih sustava.

4. Uvjeti za ulazak u programe obrazovanja odraslih u svim analiziranim državama su slični. Odnose se na prethodno obrazovanje (je li potrebno i kakvo). Kad se radi o osposobljavanju i usavršavanju kao programima koji su vezani za nacionalne kvalifikacijske okvire, uvjet je završena osnovna škola. Dobna granica je također postavljena (u Hrvatskoj 14 godina, u HNK je 18 godina). Iz opisa polaznika i uvjeta za pristupanjima programa vidljivo je da se najvećim dijelom reguliraju kriteriji za polaznike strukovnih programa tj. za polaznike koje treba pripremiti kako bi mogli biti uspješni na tržištu rada.

5. U svim analiziranim državama se ishodi učenja određuju u skladu sa širim društvenim i razvojnim potrebama te naročito potrebama tržišta rada. U određivanju ishoda učenja ključno mjesto imaju državna tijela koja mogu putem svojih stručnih tijela regulirati skupove ishoda učenja u skladu sa standardima zanimanja i uklapanja u nacionalne kvalifikacijske okvire. Mogu, također, ključni dio posla prepustiti provoditeljskim organizacijama (kao u Srbiji) gdje ovlaštene provoditelji neposredno predlažu programe u skladu s nacionalnim kvalifikacijskim okvirom. Iz rasprava je jasno proizašla dilema o tome kako bi bilo optimalno uskladiti ili postići balans između fleksibilnosti, brzog reagiranja i nacionalnog standarda (isti ishodi skupova učenja za isto zanimanje). U svim tim procesima, prije ili kasnije se opet pojavljuje kvalifikacijski okvir kao ključno mjerilo razine i potrebnih kompetencija. Razlike su u akterima, jesu li ključna državna tijela, mješovita stručna tijela (provoditelja, stručnjaka, korisnika, socijalnih partnera i sl.) i je li težište na prijedlozima provoditelja, krajnjih korisnika ili državnih tijela.

6. Sve analizirane države koriste elemente nominalnog radnog opterećenja i referiraju se na europski sustav kreditnih bodova u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. Ta provedba je vezana za nacionalne kvalifikacijske okvire i usporedivost s Europskim kvalifikacijskim okvirom i nije ujednačena dinamika i intenzitet provedbe. Razlikuje se transparentnost i vidljivost kreditnih bodova. Radna opterećenja su slična za slične obime učenja i očekivane ishode i svi imaju mogućnosti za taj pokazatelj.

7. Odnos obrazovnih programa i nacionalnih kvalifikacijskih okvira je određen, prije svega, činjenicom je li u nekoj državi usvojen nacionalni kvalifikacijski okvir ili nije. Od svih partnerskih organizacija jedino u Bosni i Hercegovini (pa onda i u HNK) ne postoji kvalifikacijski okvir, pa je onda i pitanje o utemeljenosti obrazovnog programa u kvalifikacijski okvir suvišno. U svim ostalim državama su usvojeni nacionalni kvalifikacijski okviri i predstavljaju osnovni strukturni element za izradu, transparentnost i prepoznatljivost svih razina programa. Razlike postoje u tome je li polazište u izradi programa standard zanimanja i opis svih potrebnih kompetencija za jedno zanimanje ili se polazi od kvalifikacijskog okvira u kojem se utvrđuju standardi kvalifikacija. Prema mišljenju partnerskih organizacija implementacija mikrokvalifikacija može ići unutar kvalifikacijskog okvira (Hrvatska), a može postojati opcija primjene izvan okvira (Crna Gora), posebno ako se ideja mikrokvalifikacije uklapa u postojeći kvalifikacijski okvir (Slovenija).

8. Prema analizi CEDEFOP-a iz 2023. godine (CEDEFOP, 2023) mikrokvalifikacije mogu postati važan alat u praksama koje se odnose na priznavanje i vrednovanje prethodnog učenja. Oni mogu biti i alati za olakšavanje priznavanja i vrednovanja i mogu se dobiti putem postupka priznavanja i vrednovanja. Proces priznavanja prethodno stečenog znanja i priznavanja prethodno stečenih ishoda učenja je zakonski omogućen u svim analiziranim državama. Navedene su sve zakonske osnove iako još nisu u svim državama doneseni provedbeni dokumenti (pravilnici i upute). Zbog toga je teško uspoređivati provedbene procedure i rezultate ovih zakonskih mogućnosti. U svakom slučaju postoje zakonske mogućnosti da se i mikrokvalifikacije ugrade u nacionalne obrazovne procese.

9. U svim nacionalnim sustavima se izričito navode različite metode rada s polaznicima i načini njihovog sudjelovanja. Tako se mogu jednostavno ostaviti mogućnosti da provoditelji sami odaberu metodu do toga da se mogu predložiti i određeni programski paketi za nastavu na daljinu. U pravilu je način rada, vrsta i obim korištenja nekih programskih alata predmet definiranja unutar definiranja obrazovnog programa pri čemu vrlo često o tome svoje mišljenje daju nacionalne agencije kad određuju uvjete za provođenje. Okolnosti COVID epidemije su široko otvorile vrata online nastavi, ali su pokazale i prednosti direktnih kontakata.

10. Prema CEDEFOP-u neki dionici mikrokvalifikacije vide kao moguće djelomične kvalifikacije, koje se mogu slagati do cjelovite kvalifikacije i također omogućavanje napredovanja prema daljnjem obrazovanju u srednjem strukovnom i visokom obrazovanju. Modularizacija je jedan od dva ključna razvoja koji utiru put za uključivanje mikrokvalifikacija u nacionalne kvalifikacijske sustave; drugi je razvoj mehanizama za vrednovanje neformalnog i informalnog učenja. Sve europske zemlje sudjeluju u nekoj vrsti modularizacije koja se najčešće provodi unutar obrazovanja i osposobljavanja odraslih. U nekim zemljama modularna ponuda ima iste karakteristike kao mikrokvalifikacije, kako ih je definirala Europska komisija. Međutim, neki dionici i dalje nisu sigurni mogu li se postojeći moduli ili djelomične kvalifikacije koje mogu dijeliti slične karakteristike i funkcije kao i mikrokvalifikacije smatrati mikrokvalifikacijama. Ovakvi pristupi i dileme prisutni su i u nacionalnim analizama ovog projekta. Kod svih partnerskih organizacija dana je zakonska mogućnost korištenja modula. Oni su uklopljeni u nacionalne standarde kvalifikacija i najčešće su dijelovi širih programa koji su razbijeni na module. Nisu izričito navedeni kao moguće mikrokvalifikacije, ali njihova struktura i način reguliranja omogućuju da se uklope u načela i elemente mikrokvalifikacija. Također se i u nekoliko primjera (Slovenija i Srbija) izričito spominje mogućnost akumuliranja modula i stjecanja pune kvalifikacije.

11. Sustav osiguranja kvalitete naveden je kao jedna od ključnih pretpostavki za kvalitetnu i pouzdanu provedbu ideje mikrokvalifikacija u nacionalnim obrazovnim sustavima. Sve partnerske organizacije djeluju i u nacionalnim obrazovnim sustavima u kojima su razrađeni sustavi osiguranja kvalitete u obrazovnim ustanovama. Izuzetak je Bosna i Hercegovina tj. Hercegovačko-neretvanski kanton u kojem takav sustav nije razrađen. U ostalim primjerima radi se o vrlo razrađenom sustavu unutarnjeg i vanjskog vrednovanja s jasno raspoređenim ulogama. Najčešće se dosljedno provodi ideja polaganja računa te rezultati evaluacija mogu imati posljedice za samu ustanovu.

12. Ključni institucionalni okvir osiguravaju zakoni koji reguliraju obrazovanje odraslih i nacionalni kvalifikacijski okvir. Naravno, ako država ima kvalifikacijski okvir. Na to se nadovezuju zakoni o strukovnom obrazovanju i podzakonski akti koji reguliraju neposrednu provedbu zakonskih rješenja. Konfiguracija zakona ovisi o institucionalnom odnosu strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih i o tome jesu li to odvojeni sustavi sa zasebnim obrazovnim agencijama (kao u Sloveniji), jedinstveni sustav s jednom agencijom (kao u Hrvatskoj), zasebni Centar za stručno obrazovanje (Crna Gora) ili ključnu ulogu preuzima Agencija za kvalifikacije (kao u Srbiji).

13. Sve partnerske organizacije su prepoznale važne strateške dokumente u svojim nacionalnim obrazovnim politikama. Najveći dio nacionalnih strateških dokumenata ima ciljeve koji su vrlo slični EU ciljevima koji su potaknuli inicijativu mikrokvalifikacija. U tom smislu možemo prepoznati konvergenciju ciljeva. Prioriteti su definirani u specifičnim strategijama koje se odnose na obrazovanje odraslih, strukovno obrazovanje ili na ukupni obrazovni sustav te na razvojne strategije. U najvećem broju strategija je naglasak na prilagođavanje obrazovanja potrebama društva i posebno potrebama tržišta i novim gospodarskim okolnostima. Uz to je naglašena potreba prilagodbe obrazovne ponude i načina provođenja kako bi se povećalo sudjelovanje odraslih, naročito skupina koje manje sudjeluju. U državama kandidatkinjama strateške odrednice podrazumijevaju i proces europeizacije obrazovnih sustava tj. proces harmonizacije s ključnim dokumentima i ciljevima obrazovanja u EU. Iako se izričito spominju samo u hrvatskoj obrazovnoj strategiji, prioriteti u ostalim strateškim dokumentima su izrazito naklonjeni uvođenju mikrokvalifikacija. Izrada prilagodljivih programa, jačanje osiguranja kvalitete, priznavanje prethodnog učenja, korištenje masovnih *online* tečajeva (koji su u EU bili uvod u mikrokvalifikacije), itd.

14. U svim državama su ključni akteri ministarstva, agencije i javni zavodi. Najčešće su to zajedno ministarstva zadužena za obrazovanje i ministarstva koja su zadužena za rad (Crna Gora, Slovenija, Hrvatska), agencije zadužene za obrazovanje i za strukovno obrazovanje te državna tijela koja su zadužena za kvalifikacijske okvire. Uz njih se uključuje niz aktera koji predstavljaju poslodavce, korisnike, socijalne partnere i sl. Ne manje važni akteri su provoditelji koji provode i često predlažu obrazovne programe. Oni su ključna karika između nacionalnih prioriteta, zakonskih okvira i krajnjih korisnika. Zbog toga je izuzetno važno da svi navedeni akteri skladno djeluju te da sva navedena tijela za horizontalnu vertikalnu koordinaciju osiguravaju efikasnost i efektivnost sustava.

Zaključak

Komparativna analiza primjene i mogućnosti primjene mikrokvilifikacija u analiziranim državama pokazala je veliku podudarnost nalaza s prethodnim istraživanjima koje je provodio CEDEFOP i većinom nalaza u stručnoj i znanstvenoj literaturi. To se podjednako odnosi na poticaje za uvođenje mikrokvilifikacija kao i izazove njihove ugradnje.

U okolnostima izuzetno velike raznolikosti razumijevanja i primjene mikrokvilifikacija, u procesu izrade analize bilo je potrebno odrediti što će biti predmet analize. Kao osnova je korištena EU definicija iz Preporuke Vijeća od 16. lipnja 2022. o europskom pristupu mikrokvilifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost (2022/C 243/02). Polazi se od toga da se istražuje primjena mikrokvilifikacija ili ekvivalenta tj. sličnih oblika koji možda ne koriste isti naziv. Težište je na zapisu o ishodu učenja ili preciznije, skupu ishoda učenja, koji je polaznik stekao na temelju malog opsega učenja. U samoj analizi se istraživalo postoje li u nacionalnim obrazovnim politikama takve mogućnosti davanja kvalifikacijskih potvrda za skupove ishoda učenje i da li se oni vrednuju prema transparentnim i jasno definiranim kriterijima. Posebno se analiziralo kakva je veza s kvalifikacijskim okvirima i standardima kvalifikacija. Važno je analizirati kako sve polaznik može koristiti te dokaze, potvrde, kako ih može sakupljati, prenositi tj. kojim mehanizmima je osigurano da taj trud ne bude jednokratn i zatvoren u jednom obrazovnom programu ili u jednom modulu. Iskustva učenja kojima se stječu mikrokvilifikacije osmišljena su tako da polazniku pruže određena znanja, vještine i kompetencije koji odgovaraju društvenim, osobnim i kulturnim potrebama ili potrebama tržišta rada. Posebna je pažnja bila usmjerena na mogućnosti različitih načina stjecanja znanja i različite oblike vrednovanja i priznavanja ishoda učenja, ali uz vrlo jasne procedure i kriterije za osiguravanje kvalitete.

Zbog svega toga se analiza nije svela na provjeru potpune podudarnosti nacionalnih pristupa s EU definicijom, već se analiziralo koliko je moguće u nacionalnim pristupima prepoznati obaveznih elemenata i načela iz priloga Preporuka. Na temelju takvih polazišta je i zaključeno da se u daljnjim aktivnostima uz termin mikrokvilifikacije koristi i termin ekvivalenti, a pri njihovoj ugradnji se kao orijentir treba obavezno koristiti Prilog 1. (Standardni elementi na razini Europe za opis mikrokvilifikacije) i Prilog 2. koji uključuje 10 europskih načela za osmišljavanje i izdavanje mikrokvilifikacija.

U svima fazama prikupljanja podataka za analizu (upitnici, zajedničke i nacionalne rasprave) je uočen veliki potencijal koncepta mikrokvilifikacija za provoditelje, krajnje korisnike, poslodavce. Naglasak je na fleksibilnosti, brzom reagiranju na obrazovne potrebe i pružanju adekvatne obrazovne usluge. Značajno je da se u nacionalnim strateškim obrazovnim dokumentima vrlo često upravo ove dimenzije stavljaju kao prioritetne. To se naročito odnosi na traženje brzih i prikladnih obrazovnih odgovora na promjene na tržištu rada, dinamične gospodarske promjene te nove tehnološke i društvene okolnosti. Značajno je da se osim gospodarskih, tehnoloških i društvenih poticaja pojavljuju i oni koji se odnose na države kandidatkinje za ulazak u EU. U tim obrazovnim sustavima je prisutno nastojanje da se logikom prikladnosti približe središnjem toku EU politika i da usklade svoje ciljeve s EU ciljevima.

Kontekst provedbe je vrlo različiti i uključuje dvije članice EU, tri kandidatkinje od koji jedna (BiH) ima vrlo složen višerazinski obrazovni sustav s podijeljenim odgovornostima i nadležnostima. Na taj način i proces europeizacije obrazovnih politika ide različitom brzinom, uz različite poticaje i institucionalne okolnosti.

Ono što obilježava gotovo sve analizirane države je da imaju neke institucionalne osnove za uvođenje mikrokvalifikacija ili ekvivalenata. To su postupci definiranja ishoda učenja, mogućnosti modularizacije. Svi (osim BiH) imaju jasnu vezu obrazovnih programa i kvalifikacijskih okvira. Postoje razlike u odnosu kako se koriste standardi kvalifikacija i standardi zanimanja, ali u svakom slučaju je postavljena veza obrazovnih programa s kvalifikacijskim okvirima. Većina, također, ima jasno razrađene sustave osiguravanja kvalitete (osim BiH).

Između država postoje razlike u definiranju formalnog i neformalnog obrazovanja, odnosa strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, ali to ne utječe bitno na reguliranje samih obrazovnih procesa. Može samo utjecati na međusobno razumijevanje različitih dionika iz različitih država koji pod istim terminom ne podrazumijevaju isti sadržaj. U pravilu uvijek postoje regulatorna tijela koja nadziru proces i programe koji završavaju javnim ispravama i koji su povezani sa standardima kvalifikacija. Iza svega stoje zakoni o obrazovanju odraslih ili zakoni koji reguliraju strukovno obrazovanje i zakoni koji reguliraju kvalifikacijske okvire i njihovo korištenje (u državama koje ih imaju).

Proces priznavanja prethodno stečenog znanja i priznavanja prethodno stečenih ishoda učenja je zakonski omogućen u svim analiziranim državama i time je zadovoljeno jedno vrlo važno načelo iz EU preporuka. Također su zadovoljeni kriteriji za definiranje nominalnog radnog opterećenja i definiranje načina sudjelovanja polaznika u obrazovnim programima (uz značajnu fleksibilnost i višestruke mogućnosti). Iz svih ovih navoda se može zaključiti da u svim analiziranim državama postoji dovoljno elemenata da se koriste mikrokvalifikacije ili ekvivalenti. To naravno, ne ovisi samo o strukturnim elementima već i o volji i spremnosti ključnih aktera da dopuste korištenje tih mogućnosti i nastave u tom pravcu.

U rasprava i analizama je uočeno više izazova koji bi mogli utjecati na brzinu i dubinu ugradnje mikrokvalifikacija u nacionalne obrazovne sustave. Velika raznovrsnost na EU i regionalnoj razini otvara dileme koga treba slijediti u toj raspravi s puno glasova i raznovrsnih mogućnosti provedbe. Koliko to odgovara ključnim akterima u svakoj od država? Jedan od izazova je preporučena povezanost mikrokvalifikacija s kvalifikacijskim okvirima. S jedne strane to daje jasnoću i transparentnost, ali s druge strane može biti ograničenje i otežavajuća okolnost za željenu fleksibilnost i brzo reagiranje. Uz to su usko vezane različite mogućnosti povezivanja skupova ishoda učenja sa standardima zanimanja i standardima kvalifikacija. Treba li svaki program krenuti od općih standarda zanimanja? Ako ne kreće od općih standarda, kako se može prepoznati kao ujednačen rezultat koji ima prepoznatljivu opću vrijednost? Na to pitanje se nadovezuje i mogućnost korištenja mikrokvalifikacija u formalnom i neformalnom obrazovanju, je li formaliziranje pomoć ili otežava provedbu (naravno u to je uključeno i vrlo različito definiranje formalnog i neformalnog obrazovanja u različitim državama)? U samoj analizi je vidljivo da jednu od ključnih uloga imaju provoditelji. Oni imaju najdirektniji kontakt s polaznicima, a često i s akterima koji se javljaju sa svojim obrazovnim potrebama (npr. poslodavci). Vrlo često su i ključni pri poticanju izrade novih obrazovnih programa ili u samoj njihovoj izradi. Ostaju razlike i pitanje tko akreditira provoditelja i postoji li razlika između javnih i privatnih provoditelja?

U nekoliko primjera je izričito navedeno da se mogu akumulirati kreditni bodovi iz završenih modula kod različitih provoditelja, uključujući priznavanje prethodno stečenog znanja. Iz toga se javlja dilema koliko se fragmentiranjem obrazovanja i usitnjavanjem ishoda riskira gubitak profesionalnog identiteta i temeljnih strukovnih vještina u jednom sektoru. Na kraju se pokazao i jezični problem koji je postavio pitanje kako bi bilo najbolje nazvati ono, što se u

engleskoj inačici zove *micro-credentials*. Je li bliže hrvatska varijanta mikrokvalifikacija ili slovenski *mikrodokazniki*? Što bi bilo razumljivije korisnicima i što bi bolje oslikavalo samu ideju ovog obrazovnog alata?

Kao i do sada, na sva pitanja će odgovarati obrazovne vlasti u svakoj od analiziranih država, kao i na sva ostala otvorena pitanja u provedbi ovog koncepta. Ovaj projekt može poslužiti da se u dinamičnoj provedbi mikrokvalifikacija primjene optimalna rješenja, nađu najbolja rješenja za izazove, a maksimalno iskoriste prednosti svakog od obrazovnih sustava.

Literatura

- Adolino, J. R., i Blake, C. H. (2011). *Comparing public policies: Issues and choices in industrialized countries*. Washington: CQ Press. Education Policy.
- Birzea, C. (2008). Back To Europe and the Second Transition in Central Eastern Europe. *Orbis Scholae*, 2(2), 105–113.
- Brown, M. i Mhichil, M. N. C. (2022). Unboxing micro-credentials: an inside, upside and downside view (Descifrando las microcredenciales: en qué consisten, ventajas e inconvenientes). *Culture and Education*, 34(4), 938–973.
- Cedefop (2022). *Microcredentials for labour market education and training: first look at mapping microcredentials in European labour-market-related education, training and learning: take-up, characteristics and functions*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper, No 87. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/351271>. Pristupljeno 4.2.2024.
- Cedefop (2023). *Microcredentials for labour market education and training: microcredentials and evolving qualifications systems*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper, No 89. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/566352>. Pristupljeno 4.2.2024.
- Corcoran, P. (2021). *The 10 Key Problems of Micro-Credentials* (Monograph 1/2021). Canberra, Australia. https://www.researchgate.net/publication/356407938_The_10_Key_Problems_of_Micro-Credentials Pristupljeno 4.2.2024.
- DVV BiH (2018). *Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini - Istraživačka studija..* Sarajevo: DVV. https://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Publications/Harmonizacija_politika_OO_u_BiH.pdf Pristupljeno 4.2.2024.
- ETF (2022). *Guide to design, issue and recognise micro-credentials*. <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-05/Micro-Credential%20Guidelines%20Final%20Delivery.pdf> Pristupljeno 4.2.2024.
- Eurydice (2023). *National Education Systems. Bosnia and Heregovina*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bosnia-and-herzegovina/distribution-responsibilities> Pristupljeno 4.2.2024.
- Fairclough, N., i Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. U: T. van Dijk (ur.), *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (Vol. 2, str., 258-284). London: Sage.
- Hannaway, J., i Woodroffe, N. (2003). Policy instruments in education. *Review of Research in Education*, 27(1), 1–24.
- Heidenheimer, A. J., Hecl, H. i Teich Adams, C. (ur.) (1990). *Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan*. St. New York: Martin's Press.
- International Micro-Credential Summit (2023). *Declaration on Improving the Flexibility and Responsiveness of Educational Systems through Micro-Credentials in Europe*, March 2023, Barcelona, Spain <https://microcredentials.eu/micro-credentials-summit-2023/> Pristupljeno 4.2.2024.

- Jørgensen, C. H., Olsen, O. J., & Persson Thunqvist, D. (ur.) (2018). *Vocational education in the Nordic countries: Learning from diversity*. New York: Routledge.
- Martinez-Marroquin, E. i Male, S. (2021). Micro-credentials for recognition of workplace learning. *Journal of Teaching and Learning for Graduate Employability*, 12(1), 52-57.
- Milana, M. (2017). Research patterns in comparative and global policy studies on adult education. U: Marcella Milana, Sue Webb, John Holford, Richard Waller, Peter Jarvis (ur.) *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning*, 2017, str. 421-441. Palgrave Macmillan UK
- Mitter, W. (2003). A Decade of Transformation: Educational Policies in Central and Eastern Europe. *International Review of Education Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft– Revue Internationale de l'Education*, 49(1-2), 75-96.
- Obrtničko učilište u Zagrebu (2023). MC.VET. <https://www.obrtnicko-uciliste.hr/mcvet> Pristupljeno 4.2.2024.
- Schimmelfennig, F. (2009). Europeanization beyond Europe. *Living Reviews in European Governance*, 4(3). <http://www.livingreviews.org/lreg-2009-3> Pristupljeno 4.2.2024.
- Selvaratnam, R.M., i Sankey, M.D. (2020). An integrative literature review of the implementation of micro-credentials in higher education: Implications for practice in Australasia. *Journal of Teaching and Learning for Graduate Employability*, 12(1), 1-17.
- Shah, D. (2018). *By the Numbers: MOOCs in 2018*. www.classcentral.com/report/moocstats-2018/. Pristupljeno 4.2.2024.
- Silova, I. (2002). Returning to Europe: The Use of External References in Reconceptualizing Minority Education in Post-Soviet Latvia. U: António Nóvoa, Martin Lawn (ur.). *Fabricating Europe. The Formation of an Education Space*. Kluwer Academic Publishers, New York, Boston, Dordrecht, London, 87-108.
- UNESCO, ETF and CEDEFOP (2023). Global Inventory of National and Regional Qualifications Frameworks 2022. Volume II National and Regional case studies. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/2236> Pristupljeno 4.2.2024.
- Van der Hijden, P., i Martin, M. (2023). *Short courses, micro-credentials, and flexible learning pathways: a blueprint for policy development and action: policy paper*. UNESCO IIEP. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384326> Pristupljeno 4.2.2024.
- Varadarajan S, Koh JHL i Daniel BK. (2023). A systematic review of the opportunities and challenges of micro-credentials for multiple stakeholders: learners, employers, higher education institutions and government. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20, 13. <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00381-x>
- Wheelerhan, L. i Moodie, G. (2022). Gig qualifications for the gig economy: Micro-credentials and the 'hungry mile.' *Higher Education*, 83(6), 1279-1295.

EU dokumenti

- Europska komisija (2020). *Komunikacija Komisije o uspostavi europskog prostora obrazovanja do 2025.* {SWD(2020) 212 final} <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A52020DC0625> Pristupljeno 4.2.2024.
- Europska komisija (2021). *Aksijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava* <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/hr/index.html> Pristupljeno 4.2.2024.
- Vijeće EU (2022). *Preporuke Vijeća od 16. lipnja 2022. o europskom pristupu mikrokvalifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost* (2022/C 243/02) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52021DC0770> Pristupljeno 4.2.2024.

Dodatak 1. Korišteni nacionalni zakoni, pravilnici, upute, strategije i akcijski planovi

Crna Gora

Metodologija za obezbeđivanje i unapređivanje kvaliteta obrazovno-vaspitanog rada u predškolskoj ustanovi, školi, obrazovnom centru, resursnom centru, kod organizatora za obrazovanje odraslih i u domu učenika. <https://wapi.gov.me/download/410dfbd3-c202-48a6-90e4-ced271ee8482?version=1.0>

Opšti zakon o vaspitanju i obrazovanju (Sl. list CG. 64/2002, 31/2005 i 49/2007, 4/2008 -, 21/2009, 45/2010, 40/2011, 45/2011, 36/2013, 39/2013, 44/2013, 47/2017) <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/opsti-zakon-o-obrazovanju-i-vaspitanju.html>

Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015–2025, Ministarstvo prosvjete 2014 <http://nasedoba.me/wp-content/uploads/2016/02/5-Strategija-obrazovanja-odraslih-1.pdf>

Strategija razvoja stručnog obrazovanja u crnoj gori 2020-2024. <http://www.mps.gov.me/biblioteka/strategije>

Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija (Sl. list CG. 080/2010) <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2015/05/Zakon-o-nacionalnom-okviru-kvalifikacija.pdf>

Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama (Sl. listu CG, 80/2008, 14/2009, 80/2010, 40/2011, 40/2016) <https://iccg.co.me/wp-content/uploads/2020/12/ZAKON-O-NACIONALNIM-STRUCNIM-KVALIFIKACIJAMA.pdf>

Zakon o obrazovanju odraslih (Sl. list CG, 020/2011, 047/2017) <https://www.gov.me/dokumenta/439c7ed8-b8b6-4c79-9cbc-1988c42551e4>

Zakon o visokom obrazovanju (Sl. list CG, 44/2014, 52/2014, 47/2015, 40/2016, 42/2017, 71/2017, 55/2018, 3/2019, 17/2019, 47/2019, 72/2019 i 74/2020). <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-visokom-obrazovanju.html>

Slovenija

Nacionalni program visokega šolstva NPVŠ 2021–2030:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=NACP33>

Resolucija o Nacionalnem programu *izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji* za obdobje 2022–2030 (ReNPPIO22–30) (Uradni list RS, 49/2022) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO138>

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO139>

Slovensko ogrodje kvalifikacij (SOK) <https://www.nok.si/>

SOK – Strokovni posvet o mikrodokazilih: <https://www.nok.si/aktualno/strokovni-posvet-o-mikrodokazilih>

Zakon o izobraževanju odraslih – ZIO-1 (Uradni list RS, št. 6/18 z dne 2. 2. 2018)
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7641>

Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (NPK), (Uradni list RS, 1/2007 – uradno prečiščeno besedilo in 85/2009) <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1626>

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, 16/2007 , 36/08, 58/09, 64/09 – , 65/09, 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr., 25/17 – ZVaj, 123/21, 172/21, 207/21, 105/22 – ZZNŠPP, 141/22, 158/22 – ZDoh-2AA in 71/23)

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, 79/06, 68/17, 46/19)
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4325>

Zakon o slovenskem ogrodju kvalifikacij (Uradni list RS, št. 104/15 in 100/22 – ZSZUN)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6958>

ZRC SAZU/ Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša (2021). Mikrodokazilo <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/mikrodokazilo>

Srbija

- Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnost obrazovanja odraslih (Sl. glasnik RS 89/2015).
<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2015/89/1/reg>
- Pravilnik o nastavnom planu i programu osnovnog obrazovanja odraslih (Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, 13/2013) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2013_07/t07_0387.htm
- Pravilnik o standardima i načinu sprovođenja postupka priznavanja prethodnog učenja (Službeni glasnik RS, 148/2020) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2020/148/3/reg>
- Pravilnik o standardima kvaliteta rada ustanove (Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, 14/2018), <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-standardima-kvaliteta-rada-ustanove.html>
- Pravilnik o standardima za samovrednovanje i spoljašnje vrednovanje kvaliteta rada javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (Službeni glasnik RS, 27/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2022/27/7>
- Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanove (Službeni glasnik RS, 10/2019) <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2019/02/Pravilnik-o-vrednovanunju-kvaliteta-rada-ustanove.pdf>
- Pravilnik o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih (Službeni glasnik RS, 89/2015, 102/2015 i 102/2022) <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-vrsti-nazivu-sadrzaju-obrazaca-nacinu-vodjenja-edencija-nazivu-sadrzaju.html>
- Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine (Službeni glasnik RS, 63/2021) https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
- Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (Sl. glasnik RS, 27/2018, 6/2020, 129/2021 i 76/2023) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-nacionalnom-okviru-kvalifikacija-republike-srbije.html>
- Zakon o obrazovanju odraslih (Sl. glasnik RS, 55/2013, 88/2017, 27/2018 i 6/2020) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-obrazovanju-odraslih-republike-srbije.html>

BiH (HNK)

- Akcionni plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje od 2014.- 2020. godine (Službeni glasnik BiH, 28/15) <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/113592/142539/F-1486806728/BIH-113592.pdf>
- Odluka o usvajanju akcijskog plana za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje od 2014.- 2020. (Službeni glasnik BiH, 28/15) <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/FAaZ4BuUfA=>
- Odluka o usvajanju Osnova Kvalifikacijskog okvira u BiH (Službeni glasnik BiH, 31/11) <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/hX0vhHS7CSY=>
- Odluka o usvajanju principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini. (Službeni glasnik BiH, 39/14) <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/Xohz4nh78h77yTszRxd6k=>
- Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godina <https://skupstina-hnk.ba/wp-content/uploads/2022/07/STRATEGIJA-RAZVOJA-HNK-BS.pdf>
- Zakon o obrazovanju odraslih HNK (Sl list. 4/2018) <https://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih%20-%20HNK-a6be8c2.pdf>

Hrvatska

Metodologija za izradu programa obrazovanja odraslih za stjecanje mikro kvalifikacija, djelomičnih kvalifikacija i cjelovitih kvalifikacija financiranih putem vaučera i drugih izvora financiranja (ASOO, 2022.)
https://www.asoo.hr/wp-content/uploads/2022/06/Metodologija_pdf.pdf

Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine i Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2024. godine
<https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/AkcijskiNacionalniPlan/Nacionalni-plan-razvoja-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf>

Operativni Program Učinkoviti ljudski potencijali 2021.- 2027. <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2022/11/Program-Ucinkoviti-ljudski-potencijali-2021.-2027.pdf>

Pravilnik o registru Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, (NN 96/2021), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_96_1741.html

Uputa za izradu, usklađivanje i odobravanje obrazovnih programa visokih učilišta na razini visokog obrazovanja za potrebe financiranja vaučera MZO-a (kolovoz 2022.) https://uniri.hr/wp-content/uploads/2023/02/Uputa_MZO_programi-u-sustavu-vaucera_08_22.pdf

Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. <https://www.zakon.hr/z/566/Zakon-o-Hrvatskom-kvalifikacijskom-okviru> (NN 2022/13, 41/2016, 64/2018, 47/2020, 20/2021)

Zakonom o obrazovanju odraslih (NN 144/2021) <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>

Zakon o strukovnom obrazovanju (NN 30/2009, 24/2010, 22/2013, 25/2018, 69/2022)
<https://www.zakon.hr/z/383/Zakon-o-strukovnom-obrazovanju>

ANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION PROCESS OF MICROCREDENTIALS IN THE EDUCATIONAL ORGANIZATIONS OF MONTENEGRO, SLOVENIA, SERBIA, BOSNIA AND HERZEGOVINA AND CROATIA

dr. sc. Tihomir Žiljak¹, Danijel Đekić², Goran Švast³ i Dražen Maksimović⁴

¹ *tziljak@gmail.com*

² Obrtničko učilište Zagreb
ddekic@obrtnicko-uciliste.hr

³ Obrtničko učilište Zagreb
gsvast@obrtnicko-uciliste.hr

⁴ Obrtničko učilište Zagreb
ravnatelj@obrtnicko-uciliste.hr

Abstract

The article includes a comparative analysis of the implementation of micro-qualifications in different national education systems. It is not just arrangement and application that is important, but also details, fine tuning, and calibration of the tool. It is precisely in the adjustment of the tools that similarities and differences can be seen, and prerequisites for successful application can be created. The starting point of the analysis is the implementation of the Council Recommendations (2022) on the European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability and the evaluation of the possibility of implementing elements and principles from the annexes of this recommendation. The analysis shows the similarities and differences of educational systems and the challenges of implementing a common idea in different national contexts.

Keywords: *micro-credentials; adult education; European Union; comparative analysis.*